

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Соціально-гуманітарний факультет

ЗАТВЕРДЖУЮ
Декан факультету

_____ Оксана ГОМОТЮК
« ____ » _____ 2023 р.

ЗАТВЕРДЖУЮ
В. о. проректора з науково-
педагогічної роботи
_____ Віктор ОСТРОВЕРХОВ
« ____ » _____ 2023 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА

з навчальної дисципліни «Сучасна українська літературна мова (Лексикологія, фразеологія, лексикографія)»

Ступінь вищої освіти – бакалавр

Галузь знань – 01 Освіта / Педагогіка

Спеціальність – 014 Середня освіта (за предметними спеціальностями

014.02 (мова і література) (польська),

014.01 (мова і література) (українська))

Освітньо-професійна програма – «Середня освіта. Польська мова та література, українська мова та література»

Кафедра інформаційної та соціокультурної діяльності

Форма навчання	Курс	Семестр	Лекції	Практ.	ІРС	Тренінг, КПЗ	СРС	Разом	Залік (сем.)
Денна	I	I	32	14	3	4	37	90	I
Заочна	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Тернопіль – ЗУНУ
2023

Робоча програма складена на основі освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів «Середня освіта. Польська мова та література, українська мова та література» галузі знань 01 «Освіта / Педагогіка» спеціальності 014 Середня освіта (за предметними спеціальностями 014.02 (мова і література) (польська), 014.01 (мова і література) (українська)), затвердженої Вченою радою ЗУНУ (Протокол № 10 від 23 червня 2023 року)

Робочу програму склала к. філол. наук, доцент кафедри інформаційної та соціокультурної діяльності Наталія Ліщинська.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри інформаційної та соціокультурної діяльності, протокол № 1 від 28 серпня 2023 року

Завідувач кафедри к. іст. наук, доцент

Ірина НЕДОШИТКО

Розглянуто та схвалено групою забезпечення спеціальності 014 Середня освіта (за предметними спеціальностями 014.02 (мова і література) (польська), 014.01 (мова і література) (українська)), протокол № 1 від 30 серпня 2023 року

Голова групи забезпечення спеціальності
д. пед. наук, професор

Юрій ЩЕРБЯК

Гарант освітньо-професійної програми
«Середня освіта. Польська мова та література,
українська мова та література»
д. пед. наук, професор

Юрій ЩЕРБЯК

СТРУКТУРА РОБОЧОЇ ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Сучасна українська літературна мова (Лексикологія, фразеологія, лексикографія)»

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Сучасна українська літературна мова (Лексикологія, фразеологія, лексикографія)»

Навчальна дисципліна «Сучасна українська літературна мова (Лексикологія, фразеологія, лексикографія)»	Галузь знань, спеціальність, СВО	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів ECTS – 3	Галузь знань 01 Освіта / Педагогіка	Статус дисципліни обов'язкова дисципліна циклу загальної підготовки
Кількість залікових модулів – 3	Спеціальність 014 Середня освіта (за предметними спеціальностями 014.02 (мова і література) (польська), 014.01 (мова і література) (українська))	Рік підготовки <i>Денна – 1</i> Семестр: <i>Денна – 1</i>
Кількість змістових модулів – 3	Ступінь вищої освіти бакалавр	Лекції <i>Денна – 32</i> <i>Заочна –</i> Практичні заняття: <i>Денна – 14 год.</i>
Загальна кількість годин – 90	Освітньо-професійна програма «Середня освіта. Польська мова та література, українська мова та література»	Самостійна робота <i>Денна – 37 год.,</i> Тренінг, КПЗ – 4 год. Індивідуальна робота – 15 год.
Тижневих годин – 6, з них аудиторних – 3		Вид підсумкового контролю – залік

2. МЕТА І ЗАВДАННЯ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ «СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРНА МОВА (Лексикологія, фразеологія, лексикографія)»

2.1. Мета вивчення дисципліни

Сучасна українська літературна мова (Лексикологія, фразеологія, лексикографія) – обов'язкова навчальна дисципліна циклу професійної підготовки, що вивчає склад та особливості лексики сучасної української літературної мови, а також історію формування української лексикографії у синхронному та діахронному аспектах. Особлива увага звертається на класифікацію української лексики за різними критеріями; її види та специфіку вживання відповідно до норм сучасної української літературної мови; склад, види та структуру фразеологічних одиниць; види словників, особливості їх укладання та використання.

Метою курсу є формування необхідних теоретичних і практичних знань із лексикології, фразеології, лексикографії; збагачення лексичного запасу студентів-словесників; засвоєння норм сучасної української літературної мови, підвищення рівня культури мовлення; опанування основних принципів укладання словників різних видів та уміння користуватися ними.

2.2. Завдання вивчення дисципліни

Завдання вивчення дисципліни полягають у засвоєнні ключових понять лексикології, фразеології, лексикографії; аналізі лексичної та фразеологічної системи сучасної української мови, її базових одиниць; набутті навичок застосування прийомів і методів лексичного аналізу мовних одиниць; підготовці здобувачів освіти до виконання лінгводидактичних та дослідницьких завдань.

2.3. Найменування та опис компетентностей, формування яких забезпечує вивчення дисципліни

Навчальна дисципліна «Сучасна українська літературна мова (Лексикологія, фразеологія, лексикографія)» формує такі загальні та професійні компетентності:

- здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної галузі, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя;
- здатність виявляти повагу та цінувати українську національну культуру, розмаїття і мультикультурність у суспільстві; здатність до вираження національної культурної ідентичності, творчого самовираження;

- здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово;
- здатність до міжособистісної взаємодії, роботи в команді,
- спілкування з представниками інших професійних груп різного рівня.
- здатність вчитися й опановувати сучасні знання;
- здатність застосовувати здобуті знання у практичній професійній діяльності;
- здатність до використання предметних знань в освітньому процесі;
- здатність до інтеграції предметних знань із різних освітніх галузей;
- здатність ефективно й компетентно брати участь у різних формах наукової комунікації (конференції, круглі столи, дискусії, наукові публікації) в галузі філології, професійно застосовувати поглиблені знання з обраної філологічної спеціалізації: мовознавства, літературознавства, перекладознавства, прикладної лінгвістики, літературної критики тощо;
- здатність розуміти роль лінгвістики у формуванні сучасної наукової картини світу; мати чітке уявлення про походження мови, принципи і механізми її функціонування й розвитку, системний і антропоцентричний підходи в мовознавстві; усвідомлення ролі мови в житті соціуму; уміння розвивати в учнів необхідні лінгвістичні компетентності;
- здатність розвивати мовно-комунікативну компетентність учнів.

2.4. Передумови для вивчення дисципліни

Передумовами для вивчення курсу «Сучасна українська літературна мова (Лексикологія, фразеологія, лексикографія)» є знання зі шкільного курсу української мови. У свою чергу, знання із лексикології, фразеології та лексикографії є основою для вивчення інших розділів сучасної української літературної мови – морфеміки та словотвору, морфології, синтаксису простого і складного речення.

2.5. Результати навчання

Опанувавши навчальну дисципліну «Сучасна українська літературна мова (Лексикологія, фразеологія, лексикографія)», здобувач повинен:

- здійснювати професійну діяльність державною та іноземною мовою усно та письмово;
- розуміти основні проблеми філології та підходи до їх розв'язання із застосуванням доцільних інноваційних методів; знати систему мови, аналізувати мовні одиниці, визначати їхню взаємодію та характеризувати мовні явища і процеси, що їх зумовлюють; володіти нормами літературної мови й уміти їх застосовувати у практичній діяльності; характеризувати діалектні та соціальні різновиди мов, що вивчаються, описувати соціолінгвальну ситуацію; знати загальні властивості літератури як мистецтва слова; інтерпретувати твори української, польської та зарубіжної художньої літератури й усної народної творчості,

визначати їхню специфіку та місце в літературному процесі; знати історію мов і літератур, що вивчаються, уміти застосовувати ці знання у професійній діяльності; здійснювати лінгвістичний та літературознавчий аналізи текстів різних стилів і жанрів; володіти навичками участі в наукових та / або прикладних дослідженнях у галузі філології; застосовувати у професійній діяльності нормативні засоби мови в усному та писемному мовленні;

- застосовувати ефективні моделі міжособистісної комунікації як у професійній діяльності, так і поза її межами;
- застосовувати міжпредметні зв'язки та інтеграцію змісту різних освітніх галузей в освітньому середовищі.

3. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРНА МОВА (Лексикологія, фразеологія, лексикографія)»

Змістовий модуль 1. ОСНОВНІ ПИТАННЯ ЛЕКСИКОЛОГІЇ

Тема 1. ВСТУП. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ КУРСУ

1. Поняття про сучасну українську літературну мову.
2. Лексикологія як наука про слово в лексичній системі мови. Її предмет і завдання.
3. Словниковий склад мови та основні принципи його організації.

Тема 2. СЛОВО ЯК ОСНОВНА ОДИНИЦЯ ЛЕКСИЧНОЇ СИСТЕМИ

1. Слово. Його ознаки слова.
2. Знакова природа слова.
3. Слово і поняття. Слово і словоформа.

Тема 3. ЛЕКСИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ СЛОВА

1. Поняття про лексичне значення слова.
2. Структура лексичного значення. Поняття лексеми.
3. Типи лексичних значень слів в українській мові.
4. Повнозначні і неповнозначні слова.
5. Компонентний аналіз значення слова.
6. Внутрішня форма слова.

Тема 4. ПОЛІСЕМІЯ. ТРОПИ

1. Однозначні і багатозначні слова.
2. Поняття полісемії (багатозначності). Причини її виникнення.
3. Слова з прямим і переносними значенням.
4. Структура багатозначного слова.
5. Основні способи перенесення значень слів.
6. Тропи і переносне значення слова. Метафора, метонімія, синекдоха.

Тема 5. ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ КАТЕГОРІЇ СЛІВ

1. Омоніми: загальна характеристика, причини виникнення.
2. Види омонімів. Явища, близькі до омонімії.
3. Синонімія як лексико-семантичне явище. Джерела синонімії.
4. Основні типи синонімів, їх стилістична роль.
5. Синонімічний ряд. Синонімічне гніздо.
6. Антонімія як лексико-семантичне явище. Загальноновживані та контекстуальні антоніми.
7. Стилiстичне використання антонімів (стилiстичні фігури, що базуються на антонімії).
8. Пароніми. Їх загальна характеристика.
9. Стилiстичне використання паронімів: паронімазія.

Тема 6. СКЛАД ЛЕКСИКИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ З ПОГЛЯДУ ЇЇ ПОХОДЖЕННЯ

1. Спільноіндоевропейська лексика у складі української мови.
2. Спільнослов'янський (праслов'янський) пласт в українській лексиці.
3. Власне українська лексика.
4. Фонетичні, морфологічні та словотвірні особливості власне українських слів.

Тема 7. ІНШОМОВНА ЛЕКСИКА В СКЛАДІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

1. Джерела і види запозичень.
2. Найдавніші запозичення в лексичній системі української мови (тюркізми, грецизми, германізми, латинізми, старослов'янізми).
3. Слов'янські запозичення у складі лексики української мови. Лексичні кальки.
4. Слова, запозичені з інших західноєвропейських мов. Екзотизми. Інтернаціоналізми.
5. Українські слова в інших мовах.

Тема 8. ЛЕКСИКА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ З ПОГЛЯДУ ЇЇ ВЖИВАННЯ

1. Загальноживана лексика та лексика обмеженого вживання.
2. Територіально обмежена лексика.
3. Соціальні діалектизми, сфери їх функціонування.
4. Просторіччя.
5. Професійна лексика: терміни і професіоналізми.

Тема 9. АКТИВНИЙ І ПАСИВНИЙ СКЛАД ЛЕКСИКИ

1. Активна і пасивна лексика.
2. Застарілі слова в системі української мови.
3. Місце неологізмів у лексичній системі української мови.
4. Оказіоналізми.

Тема 10. ЛЕКСИКА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЗА СТИЛІСТИЧНИМИ ОЗНАКАМИ

1. Стилiстично нейтральна лексика.
2. Стилiстично забарвлена лексика.
3. Емоційно забарвлена лексика.
4. Стилiзація.
5. Книжна лексика.

Тема 11. КУЛЬТУРА СЛОВОВЖИВАННЯ. ЛЕКСИЧНИЙ АНАЛІЗ СЛОВА

1. Типові помилки у слововживанні: багатослів'я, тавтологія, плеоназм.
2. Проблеми суржику.
3. Сленгізми, жаргонізми, іншомовна лексика у текстах різних стилів.
4. Порядок лексичного аналізу слова.

Змістовий модуль 2. ОСНОВИ ФРАЗЕОЛОГІЇ

Тема 12. ФРАЗЕОЛОГІЗМ ЯК ТИП МОВНОЇ ОДИНИЦІ

1. Предмет і завдання фразеології.
2. Фразеологізм як мовна одиниця.
3. Фразеологізм і слово. Фразеологізм і словосполучення.
4. Питання про межі фразеології.
5. Вияв у фразеологізмах національної специфіки мови.

Тема 13. КЛАСИФІКАЦІЯ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ

1. Семантичні типи фразеологізмів.
2. Інші класифікації фразеологізмів.
3. Джерела фразеологізмів.
4. Багатозначність, синонімія та антонімія у фразеології.
5. Мовні штампи, кліше, складні найменування.
6. Поняття про паремію.
7. Прислів'я, приказки, афоризми.

Змістовий модуль 3. ОСНОВНІ ВІДОМОСТІ З ЛЕКСИКОГРАФІЇ

Тема 14. УКРАЇНСЬКА ЛЕКСИКОГРАФІЯ

1. Лексикографія як лінгвістична дисципліна.
2. Відомості з історії української лексикографії.
3. Типи словників.
4. Сучасні словники української мови.
5. Електронні словники.

4. СТРУКТУРА ЗАЛІКОВОГО КРЕДИТУ ДИСЦИПЛІНИ

«СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРНА МОВА (Лексикологія, фразеологія, лексикографія)»

Денна форма навчання

Тема	Кількість годин					
	Лекції	Практ. заняття	Самостійна робота	Індивідуальна робота	Тренінг, КПЗ	Контрольні заходи
Змістовий модуль 1 ОСНОВНІ ПИТАННЯ ЛЕКСИКОЛОГІЇ						
Тема 1. Вступ. Теоретичні основи курсу	2		2	3	4	Усне опитування, практичні завдання, тести
Тема 2. Слово як основна одиниця лексичної системи	2	2	2			Усне опитування, практичні завдання, тести
Тема 3. Лексичне значення слова	2		2			Усне опитування, практичні завдання, тести
Тема 4. Полісемія. Тропи	2	2	2			Усне опитування, практичні завдання, тести
Тема 5. Лексико-семантичні категорії слів	4		2			Усне опитування, практичні, ситуативні завдання, тести
Тема 6. Склад лексики української мови з погляду її походження	2	2	2			Усне опитування, практичні, завдання, тести
Тема 7. Іншомовна лексика у складі української мови	2		2			Усне опитування, практичні, ситуативні

						завдан-ня, тести
Тема 8. Лексика української мови з погляду її вживання	2	2	2			Усне опитування, практичні, ситуативні завдання, тести
Тема 9. Активний і пасивний склад лексики	2		4			Усне опитування, практичні, ситуативні завдання, тести
Тема 10. Лексика української мови за стилістичними ознаками	2	2	4			Усне опитування, практичні, ситуативні завдання, тести
Тема 11. Культура слововживання. Лексичний аналіз слова	2		2			Усне опитування, практичні, ситуативні завдання, тести
Змістовий модуль 2 ОСНОВИ ФРАЗЕОЛОГІЇ						
Тема 12. Фразеологізм як тип мовної одиниці	2	2	4		4	Усне опитування, практичні, ситуативні завдання, тести
Тема 13. Класифікація фразеологізмів	2		4			Усне опитування, практичні, ситуативні завдання, тести
Змістовий модуль 3 ОСНОВНІ ВІДОМОСТІ З ЛЕКСИКОГРАФІЇ						
Тема 14. Українська	4	2	3			Усне опитува-

лексикографія						ння, практичні, ситуативні завдання, тести
Разом	32	14	37	3	4	

5. ТЕМАТИКА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Змістовий модуль 1. ОСНОВНІ ПИТАННЯ ЛЕКСИКОЛОГІЇ

Тема 1. ВСТУП. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ КУРСУ

Питання для обговорення:

1. Поняття про сучасну українську літературну мову.
2. Лексикологія як наука про слово в лексичній системі мови. Її предмет і завдання.
3. Словниковий склад мови та основні принципи його організації.

Тема 2. СЛОВО ЯК ОСНОВНА ОДИНИЦЯ ЛЕКСИЧНОЇ СИСТЕМИ

Питання для обговорення:

1. Слово. Його ознаки слова.
2. Знакова природа слова.
3. Слово і поняття. Слово і словоформа.

Тема 3. ЛЕКСИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ СЛОВА

Питання для обговорення:

1. Поняття про лексичне значення слова.
2. Структура лексичного значення. Поняття лексеми.
3. Типи лексичних значень слів в українській мові.
4. Повнозначні і неповнозначні слова (**Самостійне опрацювання**).
5. Компонентний аналіз значення слова.
6. Внутрішня форма слова.

Тема 4. ПОЛІСЕМІЯ. ТРОПИ

Питання для обговорення:

1. Однозначні і багатозначні слова (**Самостійне опрацювання**).
2. Поняття полісемії (багатозначності). Причини її виникнення.
3. Слова з прямим і переносними значенням.
4. Структура багатозначного слова.
5. Основні способи перенесення значень слів.
6. Тропи і переносне значення слова. Метафора, метонімія, синекдоха.

Тема 5-6. ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ КАТЕГОРІЇ СЛІВ

Питання для обговорення:

1. Омоніми: загальна характеристика, причини виникнення.
2. Види омонімів. Явища, близькі до омонімії.
3. Синонімія як лексико-семантичне явище. Джерела синонімії.
4. Основні типи синонімів, їх стилістична роль.

5. Синонімічний ряд. Синонімічне гніздо.
6. Антонімія як лексико-семантичне явище. Загальноживані та контекстуальні антоніми.
7. Стилїстичне використання антонїмів (стилїстичні фігури, що базуються на антонїмії (**Самостійне опрацювання**)).
8. Паронїми. Їх загальна характеристика.
9. Стилїстичне використання паронїмів: паронимазія.

Тема 7. СКЛАД ЛЕКСИКИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ З ПОГЛЯДУ ЇЇ ПОХОДЖЕННЯ

Питання для обговорення:

1. Спільноїндоевропейська лексика у складі української мови.
2. Спільнослов'янський (праслов'янський) пласт в українській лексиці.
3. Власне українська лексика.
4. Фонетичні, морфологічні та словотвірні особливості власне українських слів (**Самостійне опрацювання**).

Тема 8. ІНШОМОВНА ЛЕКСИКА В СКЛАДІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Питання для обговорення:

1. Джерела і види запозичень.
2. Найдавніші запозичення в лексичній системі української мови (тюркізми, грецизми, германізми, латинізми, старослов'янїзми).
3. Слов'янські запозичення у складі лексики української мови. Лексичні кальки.
4. Слова, запозичені з інших західноєвропейських мов. Екзотизми. Інтернаціоналізми.
5. Українські слова в інших мовах (**Самостійне опрацювання**).

Тема 9. ЛЕКСИКА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ З ПОГЛЯДУ ЇЇ ВЖИВАННЯ

Питання для обговорення:

1. Загальноживана лексика та лексика обмеженого вживання.
2. Територіально обмежена лексика.
3. Соціальні діалектизми, сфери їх функціонування.
4. Просторїччя.
5. Професійна лексика: терміни і професіоналізми (**Самостійне опрацювання**).

Тема 10. АКТИВНИЙ І ПАСИВНИЙ СКЛАД ЛЕКСИКИ

Питання для обговорення:

1. Активна і пасивна лексика.
2. Застарїлі слова в системі української мови (архаїзми, історизми) (**Самостійне опрацювання**).

3. Місце неологізмів у лексичній системі української мови.
4. Оказіоналізми.

Тема 11. ЛЕКСИКА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЗА СТИЛІСТИЧНИМИ ОЗНАКАМИ

Питання для обговорення:

1. Стилiстично нейтральна лексика.
2. Стилiстично забарвлена лексика.
3. Емоційно забарвлена лексика.
4. Стилiзація.
5. Книжна лексика.

Тема 12. КУЛЬТУРА СЛОВОВЖИВАННЯ. ЛЕКСИЧНИЙ АНАЛІЗ СЛОВА

Питання для обговорення:

1. Типові помилки у слововживанні: багатослів'я, тавтологія, плеоназм.
2. Проблеми суржику (**Самостійне опрацювання**).
3. Сленгізми, жаргонізми, іншомовна лексика у текстах різних стилів.
4. Порядок лексичного аналізу слова.

Змістовий модуль 2. ОСНОВИ ФРАЗЕОЛОГІЇ

Тема 13. ФРАЗЕОЛОГІЗМ ЯК ТИП МОВНОЇ ОДИНИЦІ

Питання для обговорення:

1. Предмет і завдання фразеології.
2. Фразеологізм як мовна одиниця (**Самостійне опрацювання**).
3. Фразеологізм і слово. Фразеологізм і словосполучення.
4. Питання про межі фразеології.
5. Вияв у фразеологізмах національної специфіки мови.

Тема 14. КЛАСИФІКАЦІЯ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ

Питання для обговорення:

1. Семантичні типи фразеологізмів.
2. Інші класифікації фразеологізмів.
3. Джерела фразеологізмів.
4. Багатозначність, синонімія та антонімія у фразеології.
5. Мовні штампи, кліше, складні найменування (**Самостійне опрацювання**).
6. Поняття про паремію.
7. Прислів'я, приказки, афоризми (**Самостійне опрацювання**).

Змістовий модуль 3. ОСНОВНІ ВІДОМОСТІ З ЛЕКСИКОГРАФІЇ

Тема 15. УКРАЇНСЬКА ЛЕКСИКОГРАФІЯ

Питання для обговорення:

1. Лексикографія як лінгвістична дисципліна.
2. Відомості з історії української лексикографії (**Самостійне опрацювання**).
3. Типи словників.
4. Сучасні словники української мови (**Самостійне опрацювання**).
5. Електронні словники.

6. САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ

Самостійна робота як одна із форм засвоєння навчального матеріалу у вільний від обов'язкових занять час і без участі викладача передбачає особистісно-орієнтовану організацію самоосвіти студента. Організація самостійної роботи вимагає особливої уваги, бо частина питань із кожної теми виноситься на самостійне опрацювання, а матеріал, передбачений для засвоєння під час самостійної роботи, входить до екзаменаційних завдань.

Самостійна робота забезпечується необхідними навчально-методичними засобами (у тому числі конспектами лекцій, навчально-методичними розробками для самостійного вивчення дисципліни, періодичними виданнями). Студенти мають можливість самостійно опрацьовувати навчальний матеріал у бібліотеці, навчальних кабінетах і комп'ютерних класах із доступом до мережі Інтернет, а також у домашніх умовах (при отриманні відповідного пакету навчально-методичної літератури).

№ з/п	Тематика
1.	Слово і словоформа.
2.	Повнозначні і неповнозначні слова.
3.	Однозначні і багатозначні слова.
4.	Стилістичне використання антонімів (стилістичні фігури, що базуються на антонімії).
5.	Українські слова в інших мовах.
6.	Професійна лексика: терміни і професіоналізми.
7.	Застарілі слова в системі української мови (архаїзми, історизми).
8.	Фонетичні, морфологічні та словотвірні особливості власне українських слів.
9.	Проблеми суржику.
10.	Фразеологізм як мовна одиниця.
11.	Відомості з історії української лексикографії.
12.	Мовні штампи, кліше, складні найменування.
13.	Прислів'я, приказки, афоризми.
14.	Сучасні словники української мови.
15.	Електронні словники.

7. ТРЕНІНГ ТА КОМПЛЕКСНЕ ПРАКТИЧНЕ ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ

7.1. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ ТРЕНІНГУ

Тренінг (training) – це активний метод отримання нових знань, набуття корисних умінь і навичок з метою ефективного їх використання при виконанні професійних завдань.

Тренінг дає можливість здобувачеві освіти ще під час навчання набути певного досвіду виконання складних, нестандартних завдань, що сприяє формуванню гнучкого мислення, кращому пристосуванню до умов праці.

Порядок проведення тренінгу

Тема тренінгу: Особливості сучасного молодіжного мовлення

Мета: проаналізувати словниковий склад сучасного усного та писемного молодіжного мовлення; визначити, які пласти лексики переважають; з'ясувати особливості вживання фразеологізмів; формувати гнучкість мислення, вчитися застосовувати творчий підхід до вирішення поставлених завдань.

Хід проведення тренінгового заняття

1. Вступна частина

Повідомлення теми, мети, завдань тренінгу.

2. Організаційна частина

- Вступне слово викладача.
- Опрацювання теоретичного матеріалу про сленг, жаргон, арго, суржик.

3. Практична частина

– **Робота в групах.** Для виконання практичної частини здобувачі освіти діляться на групи (по 3-5 осіб). Кожна група попередньо отримує завдання зібрати матеріали для аналізу (тексти, відео, дописи із соцмереж, які демонструють мовлення сучасних підлітків, студентів, представників різних соціальних груп за інтересами) і з'ясовує, які види лексики вживають молоді люди. Кожна група робить власні висновки, які презентує усім присутнім.

– **Колективна робота.** У другій частині тренінгу відбувається колективне обговорення доповідей. Студенти роблять висновки про лексичний склад сучасного молодіжного мовлення.

– **Індивідуальна робота.** На останньому етапі проведення тренінгу кожен студент отримує текст із завданням відредагувати текст, написаний молодіжним сленгом, і робить висновки про те, чи змінився стиль тексту після його редагування. Якщо змінився, то як саме.

4. Підбиття підсумків

- Спільне обговорення результатів роботи.
- Обмін думками та рекомендаціями стосовно доречності/недоречності вживання соціальних діалектизмів у молодіжному мовленні.
- Формулювання мовно-стилістичних порад щодо вживання діалектної лексики.
-

7.2. КОМПЛЕКСНЕ ПРАКТИЧНЕ ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАНЯТТЯ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРНА МОВА (Лексикологія, фразеологія, лексикографія)»

Комплексне практичне індивідуальне завдання з курсу «Сучасна українська літературна мова (Лексикологія, фразеологія, лексикографія)» має форму практичного завдання, виконання якого потребує цілеспрямованого опанування змісту дисципліни, формування навичок застосування набутих знань, комунікативної грамотності майбутнього фахівця-словесника.

Виконання КПЗ – важлива та обов’язкова складова курсу, один із його обов’язкових залікових кредитів. Це вид позааудиторної роботи студентів, який виконуються ними самостійно у процесі вивчення програмового матеріалу.

Метою КПЗ є оволодіння навичками самостійного вивчення програмового матеріалу, систематизація, узагальнення, закріплення та практичне застосування знань із навчального курсу, стимулювання творчості студентів і закладання підвалин для їх подальшої науково-дослідної роботи.

Заліковий модуль КПЗ є методологічною ланкою, що об’єднує теоретичну і практичну складові підготовки здобувачів освіти.

Для виконання КПЗ потрібно виконати такі *завдання*:

- опрацювати наукові джерела з обраної теми;
- оформити у встановлені терміни письмовий звіт із дотриманням відповідних вимог;
- виголосити у формі наукової доповіді головні положення дослідження, ілюструючи їх засобами мультимедійної презентації чи іншого унаочнення;
- відповісти на запитання присутніх.

7.2.1. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ КПЗ

Параметри контролю	Рейтингова шкала оцінювання			
	90-100 “відмінно”	75-89 “добре”	60-74 “задовільно”	До 60 “незадовільно”
Відповідність змісту матеріалу темі	Відповідає повністю	Відповідає частково	Відповідає тільки в головних положеннях	Не відповідає
Самостійність	Самостійний виклад	Самостійний	Несамостійний	Несамостійний

викладу матеріалу	матеріалу	виклад, відсутні оригінальні висновки	виклад	виклад, реферативний підхід
Логічність та послідовність викладу матеріалу	Логічний послідовний виклад	Логічний виклад, відсутня методологічна вмотивованість	Частково логічний виклад, відсутність методологічної вмотивованості	Відсутність логічності та наукового типу мовно-мисленнєвих операцій
Використання нових літературних джерел	Використовуються достатньо	Частково використовуються	Не використовуються	Використовуються випадкові та застарілі джерела
Відповідність КПЗ вимогам щодо оформлення	Відповідає	Відповідає, є окремі помилки в оформленні бібліографічних джерел	Частково відповідає, є суттєві помилки в оформленні бібліографічних джерел	Не відповідає, є грубі помилки в технічному, мовному та бібліографічному оформленні звіту
Використання мультимедійного або наочного матеріалу	Використовується доцільно та технологічно грамотно	Використовується частково або з окремими технічними і/чи методичними помилками	Характер та послідовність презентації не відповідає змісту доповіді, що утруднює сприйняття новизни дослідження та наукових висновків виконаного завдання	Не використовується

7.2.2. ГРАФІК ВИКОНАННЯ ЗАВДАННЯ ТА ПОДАННЯ ЗВІТУ ПРО ВИКОНАННЯ КПЗ

Письмовий звіт із КПЗ студент повинен виконати і здати на кафедру за п'ять днів до проведення залікового модуля № 3, що є підставою для допуску його до складання цього модуля.

Захист КПЗ відбувається у встановлені терміни відповідно до робочого плану курсу, графіку навчального процесу в університеті й затвердженого графіку модульного контролю.

7.2.3. ТЕМАТИКА ТА ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ КПЗ ІЗ КУРСУ «Сучасна українська літературна мова (Лексикологія, фразеологія, лексикографія)»

Виконання КПЗ із дисципліни «Сучасна українська літературна мова (Лексикологія, фразеологія, лексикографія)» передбачає декілька етапів.

На початку роботи студент обирає тему дослідження й опрацьовує відповідну літературу, збирає мовний матеріал для аналізу.

Наступним етапом є написання тексту роботи, його оформлення, підготовка доповіді та презентаційних матеріалів.

Письмовий звіт КПЗ подається у вигляді зброшурованого тексту, який не

містить **плагіату**, розміщується на білих аркушах паперу А4; шрифт Times New Roman, кегль 14, міжрядковий інтервал 1,5; береги: лівий – 3 см, правий – 1 см, верхній та нижній – 2 см; абзацний відступ 1 см.

Орієнтовна структура КППЗ:

- Титульний аркуш.
- Основна частина.
- Висновки.
- Список використаної літератури.

7.2.4. ТЕМАТИКА КОМПЛЕКСНОГО ПРАКТИЧНОГО ІНДИВІДУАЛЬНОГО ЗАВДАННЯ

1. Книжна лексика у сучасному мовленні.
2. Старослов'язми у сучасній українській літературній мові.
3. Міжмовні омоніми: «хибні друзі» перекладача?
4. Синоніми у повсякденному мовленні.
5. Просторічна лексика: її види та особливості вживання.
6. Інтернаціоналізми в сучасній українській літературній мові.
7. Арго в українській мові: від найдавніших часів до сьогодення.
8. Територіальні діалектизми у моїй місцевості.
9. Евфемізми і перифрази в сучасному усному та писемному мовленні.
10. Метафоричні перенесення у повсякденному спілкуванні.
11. Тропи у повсякденному спілкуванні.
12. Фразеологія ділового спілкування.
13. Фразеологія наукового тексту.
14. Фразеологія в усному мовленні сучасного українця.
15. Фразеологія сучасного молодіжного мовлення.
16. Сучасні електронні словники української мови.

8. ЗАСОБИ ОЦІНЮВАННЯ ТА МЕТОДИ ДЕМОНСТРУВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

У процесі вивчення дисципліни «Сучасна українська літературна мова (Лексикологія, фразеологія, лексикографія)» використовуються наступні засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання:

- стандартизовані тести;
- поточне опитування;
- залікове модульне тестування та опитування;
- реферати;
- презентації результатів виконаних завдань та досліджень;
- оцінювання результатів КППЗ;
- студентські презентації;
- ректорська контрольна робота;
- залік.

Види роботи студента:

1. Робота на практичних заняттях

- участь в обговоренні питань;
- презентаційні виступи на заняттях;
- активна участь у дискусіях;
- розв'язання тестових завдань.

2. Самостійна робота:

- робота з джерелами;
- презентація результатів самостійної роботи;
- виконання комплексного практичного індивідуального завдання.

3. Контрольні зрізи (написання модульної роботи).

Політика оцінювання

Політика щодо дедлайнів і перескладання. Для виконання індивідуальних завдань і проведення контрольних заходів встановлюються чіткі терміни. Якщо здобувач освіти не з'явився у визначений час через поважну причину (наприклад, у зв'язку з хворобою) він має право скласти модуль в інший час із дозволу керівництва факультету.

У разі отримання негативної оцінки за виконання модульної контрольної роботи, її потрібно перескласти до дати проведення наступного модуля.

Політика щодо академічної доброчесності. Використання друкованих та електронних джерел інформації під час написання модульних контрольних робіт і при складанні заліку заборонено.

Політика щодо відвідування. Відвідування занять є обов'язковим компонентом оцінювання. Через об'єктивні причини (воєнний стан, карантин,

стан здоров'я здобувача освіти, участь у міжнародних програмах студентського обміну) навчання може відбуватися в онлайнівій формі за погодженням із керівником курсу та з дозволу керівництва факультету.

9. КРИТЕРІЇ, ФОРМИ ПОТОЧНОГО ТА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

Підсумковий бал (за 100-бальною шкалою) з дисципліни «Сучасна українська літературна мова (Лексикологія, фразеологія, лексикографія)» визначається як середньозважена величина, залежно від питомої ваги кожної складової залікового кредиту:

Заліковий модуль 1	Заліковий модуль 2	Заліковий модуль 3
30%	40%	30%
1. Усне опитування (тестування) на заняттях: 7 тем по 5 балів – мах 35 балів. 2. Письмова робота – мах 65 балів.	1. Усне опитування (тестування) на заняттях: 7 тем по 5 балів – мах 35 балів. 2. Письмова робота – мах 65 балів.	1. Підготовка КПЗ – мах 40 балів. 2. Захист КПЗ – мах 40 балів. 3. Участь у тренінгах – мах 20 балів.

Шкала оцінювання:

Підсумковий бал	Оцінка за традиційною шкалою
	залік
90-100	зараховано
89-70	
60-69	
26-59	не зараховано
1-25	

10. ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ ТА ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ВИКОРИСТАННЯ ЯКИХ ПЕРЕДБАЧАЄ НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

№	Найменування	Номер теми
1.	Ноутбук	1-14
2.	Пакет роздаткових матеріалів	1-14
3.	Електронний курс на платформі СДН "Moodle"	1-14

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Підручники, посібники

1. Бодик О. П., Рудакова Т. М. Сучасна українська літературна мова. Лексикологія. Фразеологія. Лексикографія : Навч. посібн. Київ: Центр учбової літератури, 2021. 416 с.
2. Демська О. Вступ до лексикографії: Навч. посібник. Київ: Вид. дім «Коево-Могилянська академія», 2010. 266 с.
3. Мамлюга Н. М., Шарманова Н. М. Сучасна українська літературна мова: Лексикологія, фразеологія, лексикографія: Навчальний посібник для студентів факультету української філології. Кривий Ріг, 2013. 82 с.
4. Мариненко І. О. Лексикологія української мови: практикум : Навч. посібн. Для студентів гуманітарних спеціальностей вищих навчальних закладів. Київ, 2017 . 172 с.
5. Сучасна українська літературна мова: Лексикологія. Фонетика: Підручник. Київ: Знання, 2010. 270 с.
6. Сучасна українська літературна мова: Посібник для студентів філол. спеціальностей. Луганськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2009. 299 с.
7. Ціхоцький І., Левчук О. Лексикологія сучасної української літературної мови (Практикум): Навчально-методичний посібник для студентів І курсу філологічного факультету. Львів, 2014. 258 с.

Словники та словникові видання

1. Антисуржик. Вчимося ввічливо поводитись і правильно говорити / За заг. ред О. Сербенської. Київ: Апріорі, 2023. 304 с.
2. Великий зведений орфографічний словник сучасної української лексики / За заг. ред. В. Т. Бусела. Київ: Перун, 2008. 896 с.
3. Вусик О. С. Словник синонімів української мови. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2012. 576 с.
4. Глібчук Н., Добосевич У. Словник міжчастиномовних омонімів української мови. Київ: Апріорі. 638 с.
5. Жовтобрюх В. Ф. Словник українського правопису 50 000. Харків: Ранок, 2013. 640 с.
6. Івченко А. Новий орфографічний словник української мови. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2017. 712 с.
7. Куньч З. Й. Універсальний словник української мови. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. 848 с.
8. Сербенська О. Словник паронімів української мови. Київ: Апріорі, 2022. 392 с.
9. Словник синонімів української мови: у 2 т. Т. 1. – Літери А – Н. Т. 2. – Літери О – Я. Київ, 1999. 2000 с.
10. Українська мова. Енциклопедія / [редкол. : В. М. Русанівський,

О. О. Тараненко (співголови), М. П. Павлюк та ін.]. Київ: Укр. енциклопедія, 2000. 752 с.

11. Яковлева А. Сучасний тлумачний словник української мови. 55 000 слів. Харків: Торсінг, 2020. 672 с.
12. Ярещенко А., Бездітко В. Сучасний фразеологічний словник української мови. Харків: Торсінг, 2020. 640 с.